

Müasir tariximizin son 25 ilində Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan böyük inkişaf yolu keçmişdir. Yüksək idarəçilik məharəti, milli maraqlara söykənən daxili və xarici siyasəti qısa müddətdə dövlət başçısına xalqda böyük rəğbət, sonsuz inam və etibar yaratmışdır. 44 günlük Vətən müharibəsində qazanılan möhtəşəm Zəfər və birgünlük lokal antiterror tədbirlərinin uğurlu nəticəsində Ermənistanın 30 ildən artıq işğal altında saxladığı Azərbaycan torpaqları öz azadlığına qovuşmuşdur. Artıq Böyük qayıdışın işığında o kəndlərə, o rayonlara yüzlərlə məcburi köçkün ailəsi qayıtmışdır və proses uğurla davam edir.

Onilliklər ərzində doğma torpaqlarını tərk etməyə məcbur olmuş qərbi azərbaycanlılar müxtəlif qurumlarda birləşərək daim öz etirazlarını və tələblərini bildirmiş, bu məsələyə beynəlxalq səviyyədə diqqət cəlb etməyə dəfələrlə cəhdlər göstərmişlər. Ötən müddətdə kütləvi informasiya vasitələri, saytlar yaradılmış, dedə-baba yurdlarımızın tarixinə, adət-ənənələrinə və digər məsələlərə həsr edilmiş yüzlərlə məqalə, onlarla kitab yazılmışdır. Ancaq nəyi necə və nə vaxt etmək lazım olduğunu hamıdan yaxşı bilən Azərbaycan Prezidenti bu icmanın vahid bir qurumda birləşməsinə məsləhət görmüş, əslində, icmaya sahib çıxaraq onun fəaliyyətinə şərait yaratmışdır.

Prezident İlham Əliyev tarixi Zəfərdən sonra qərbi azərbaycanlıların da öz dedə-baba torpaqlarına qayıtmaq tələbini reallaşdırmağı zəruri və qanuni hesab edib. Artıq üç ilə yaxındır ki, Qərbi Azərbaycan İcması "Azərbaycan Qaçqınlar Cəmiyyəti" İctimai Birliyinin hüquqi varisi kimi fəaliyyət göstərir. İcmanın yeni nizamnaməsi təsdiq olunub. İcmada Müşahidə, Ağsaqqallar, Ziyalılar, Qadınlar və Qəy-yumlar şuraları, İdarə Heyəti, Nəzarət-Təftiş Komissiyası, Gənclər Birliyi, xarici ölkələrdəki nümayəndəliklər kimi strukturlar yaradılıb. Təşkilat 1989-cu ildən Qərbi Azərbaycan qaçqınlarının problemləri ilə məşğul olan və 1988-1991-ci illərdə qaçqın düşən azərbaycanlılar barədə faktların və sənədlərin toplanıldığı və saxlandığı ictimai quruma çevrilib. 1988-1991-ci illərdə Qərbi Azərbaycandan qovulmuş 50 mindən çox ailənin 20 minə qədərinə dəymiş ziyan hesablanıb və hazırda bu işlər davam etdirilir. Həmin illərdə Qərbi Azərbaycanda 300-ə yaxın yaşayış məntəqəsindən qovulan qaçqınların hər bir ailə üzvə (ad, soyad, ata adı) dəqiq statistikasi aparılıb, 130 kəndin siyahısı təmməlanıb. Təşkilat Qərbi Azərbaycanda tarixi və mədəni irsimizin bütün nümunələrinin dəqiq siyahısının hazırlanmasını davam etdirir.

2022-ci il dekabrın 24-də Prezident İlham Əliyev Qərbi Azərbaycan İcmasının inzibati binasında yaradılan şəraitlə tanış olmuş və bir qrup ziyalı ilə görüşündə demişdir: "Qərbi Azərbaycan bizim tarixi torpağımızdır, bunu bir çox tarixi sənəd təsdiqləyir, tarixi xəritələr təsdiqləyir, bizim tariximiz təsdiqləyir. Ancaq əfsuslar olsun ki, ermənilər Qarabağdakı kimi, Qərbi Azərbaycanda da bizim bütün tarixi, dini abidələrimizi yerlə yeksan ediblər, dağıdıblar, azərbaycanlıların tarixi irsini silmək istəyiblər, ancaq buna nail ola bilməyiblər. Çünki tarix var, sənədlər var, xəritələr var. Bu binada nümayiş etdirilən, XX əsrin əvvəllərinə təsadüf edən xəritə bir daha onu göstərir ki, Qərbi Azərbaycan tarixi Azərbaycan diyarıdır, şəhərlərin, kəndlərin adları Azərbaycan mənşəlidir və biz yaxşı bilirik ki, indiki Ermənistan ərazisində tarix boyu Azərbaycan xalqı yaşayıb. İndi əsas vəzifə ondan ibarətdir ki, dünya ictimaiyyəti də bunu bilsin. Artıq bu istiqamətdə işlər başlamışdır. Ancaq, əminəm ki, icma bu işləri daha məqsədyönlü şəkildə və nəticəyə hesablanmış tərzdə aparacaqdır".

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranma dövründə İrəvanın orada yaşayan insanlardan xəbərsiz ermənilərə verilməsi tarixi xəyanət idi. Bu azmış kimi, 1920-ci ildə sovet hökumətinin qərarı və erməni millətçilərinin təkidi ilə tarixi torpağımız olan Zəngəzuru da Azərbaycandan ayıraraq Ermənistanla birləşdirdilər.

1948-1953-cü illərdə qərbi azərbaycanlılar növbəti deportasiyaya məruz qalmışlar. Bu, sovet hökuməti tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı məqsədli şəkildə həyata keçirilən növbəti ədalətsizlik idi.

Qərbi azərbaycanlılar da doğma yurdlarına qayıdacaqlar

Azərbaycan Prezidenti Qərbi Azərbaycandan olan ziyalılarla görüşündə onu da vurğulamışdır ki, biz öz keçmişimizi yaxşı bilirik. Qərbi Azərbaycandan olan hər bir insan öz ulu babalarının yaşadıkları yerləri yaxşı bilir. İndi müxtəlif yollarla bu informasiyanı əldə etmək olar. Azərbaycanlıların məskunlaşdıqları yerlərin əksəriyyətində heç kim yaşamır. Ermənistanda bütövlükdə indidə depopulyasiya dövrü hökm sürür. İnsanlar oradan gedir. Həm təbii artım yoxdur, eyni zamanda dözülməz siyasi vəziyyət, repressiyalar, faktiki olaraq diktatura və iqtisadi çətinliklər onları buna vadar edir. Bizim kəndlərimiz dağıdılır. Biz buna dözmə bilmərik.

Ümumiyyətlə, Prezident İlham Əliyevin qərbi azərbaycanlılara qarşı ermənilərin həyata keçirdiyi soyqırımı və deportasiya məsələlərinin ətraflı şəkildə öyrənilməsi və tədqiqi, həqiqətin dünya xalqlarına çatdırılması 2022-ci ilin oktyabrında onun Qərbi Azərbaycandan olan bir qrup ziyalı ilə görüşü zamanı çıxışından və imzaladığı fərmanlardan sonra sistemli şəkildə alınıb.

Xatırladaq ki, icmanın beynəlxalq hüquqa, aidiyyəti dövlətdaxili hüquqa, tarixi faktlara əsaslanan, ədalətin və sülhün bərqərar olunmasına xidmət edən mövqeyini tərəqqipərvər dünya ictimaiyyəti də dəstəkləyir. Qürurverici haldır ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) katibliyi Qərbi Azərbaycan İcmasının beynəlxalq ictimaiyyətə müraciətini BMT Təhlükəsizlik Şurasının, Baş Assambleyasının, İqtisadi və Sosial Şurasının rəsmi sənədi kimi yayıb. Müraciətin belə bir mötəbər qurum tərəfindən dəstəklənməsi və yayılması indiki Ermənistandan qovulmuş azərbaycanlıların hüquqları məsələsinin beynəlxalq müstəviyə gətirilməsi sahəsində böyük uğurdur.

İnsanlar boya-başa çatdıqları doğma yurdlarına, kəndlərinə qayıtmağı özlərinə mənəvi borc bilirələr və bu həqiqətin gec-tez reallaşacağına inanırlar. Dövlət başçısı çıxışında qətiyyətlə "Gün gələcək qərbi azərbaycanlılar tarixi diyarımız olan Qərbi Azərbaycana qayıdacaqlar" deməsi onlarda bu inamı qatqat artırıb. Bunu Sosial Tədqiqatlar Mərkəzinin ölkəmizdə yaşı 18-24 arasında olanlarla keçirdiyi sorğudan da görmək olar. İctimai rəy sorğusunda respondentlərə "Prezident Qərbi Azərbaycana (İrəvan, Zəngəzur və Göyçə mahalına) qayıdışla bağlı yeni hədəfləri elan etdi. Qərbi Azərbaycana qayıdışın baş tutacağına inanırsınız?" sualı ünvanlanıb. Ümumi nəticələr insanların 74,6 faizinin Qərbi Azərbaycana qayıdışın baş tutacağına inandıklarını göstərib.

İcmanın Ermənistandan qovulmuş azərbaycanlıların qayıdışı məsələsinin Brüsseldə gündəmə gətirilməsini

alqışlayan bəyanatında məmnunluqla bildirilir ki, əldə etdiyimiz məlumatlara görə, 2023-cü il iyulun 15-də Brüssel şəhərində keçirilmiş üçtərəfli görüşdə qərbi azərbaycanlıların təhlükəsiz və ləyaqətli şəkildə öz evlərinə qayıdışı müzakirəyə çıxarılmışdır.

Ermənistandan zorla çıxarılmış hər bir azərbaycanlının qayıdış hüququnun reallaşması mütləqdir. Bu mütləqlikdən Ermənistan rəhbərliyi nə qədər tez nəticə çıxarsa, bir o qədər özünün və sülhün xeyrinə iş görmüş olar. Ermənistandan qovulmuş azərbaycanlıların təhlükəsiz və ləyaqətli şəkildə öz evlərinə qayıtmaları insan haqlarının və ədalətin təntənəsi olmaqla bərabər, Ermənistan və Azərbaycan arasında davamlı sülhün bərqərar olması üçün zəruri şərtlərdən biridir.

Özü 1948-ci il deportasiyasının, oğlu İkinci Qarabağ müharibəsinin iştirakçısı olmuş Qərbi Azərbaycan İcması Ağsaqqallar Şurasının sədr müavini, Əməkdar elm xadimi, professor Vaqif Şadlinski müxbirimizə demişdir:

- Qərbi Azərbaycan İcmasının hazırladığı Qayıdış Konsepsiyası ilə əlaqədar istər fərdi qaydada, istər kollektiv şəkildə atılan ciddi addımlara dövlət dəstəyi getdikcə artırılır. Qərbi Azərbaycan həqiqətləri ilə bağlı araşdırmaların yeni yanaşmalarla aparılması gündəmdədir. Sənədlə tədqiqatlarla bərabər, həm də vaxtilə yazılmış kitabların tarixi reallıqlara uyğun yenilənməsi nəzərdə tutulub. Bu məqsədlə ənənəvi beynəlxalq elmi konfransların və görüşlərin təşkilinə üstünlük verilir ki, mövzu daim özünün strateji əhəmiyyətini saxlaya bilsin.

İcma rəhbərliyi Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin tapşırığına əsasən bu işləri daha məqsədyönlü şəkildə və nəticəyə hesablanmış tərzdə aparmaq üçün beynəlxalq müstəvidə xalqımızın və dövlətimizin haqlı tələbini dünyaya bəyan edir. İcma davamlı olaraq Ermənistandan ətraf mühiti bilərəkdən çirkəndirməyə son qoymağı tələb edib. Ermənistan hökumətinin bu ölkədən zorla çıxartdığı azərbaycanlıların geri qayıdacağı gözlənilən əraziləri qəsdən yaşanılmaz hala gətirməyə yönəlmiş məqsədyönlü, mənfur söylərini dərhal dayandırması və nəticələrini aradan qaldırması üçün beynəlxalq ictimaiyyəti təcili olaraq qətiyyətli addımlar atmağa, habelə Ermənistanla maksimum təzyiq göstərməyə çağıran bəyanatlar və müraciətlər yayıb.

Bəyanatlarda o da vurğulanıb ki, Ermənistan Azərbaycan ərazilərinin işğalı zamanı azərbaycanlıların qovulduğu şəhər, qəsəbə və kəndlərin, demək olar ki, hamısını dağıdıb, onların geri qayıtmamaları üçün həmin ərazilərdə bir milyondan çox mina basdırıb.

Eyni zamanda qeyd edilib ki, Qacarandakı Zəngəzur Mis-Molibden Kombinatı və Qafandakı mədən kombinatı tərkibində xrom, nikel, mis, molibden, sink, alüminium, vanadium, qurğuşun kimi ağır metallar olan mədən tullantılarını çaya buraxır. Bu çirkənləmə Azərbaycana doğru axan Oxçuçay və Araz çaylarına birbaşa təsir edərək, bölgədəki insanların sağlamlığını və rifahını təhlükə altına qoyur.

Bundan başqa, Əkərək (Agarak) Mis-Molibden Kombinatı Kərçivançay vasitəsilə Araz çayını tərkibində ağır metallar olan mədən tullantıları ilə çirkəndirir. Göyçə (Gəğarkunik) Mis Əritmə Zavodu çoxlu miqdarda kükürd qazı və digər çirkəndiriciləri ətrafa buraxaraq havanın və suyun çirkənlənməsinə səbəb olur. Mədənin yaxınlığında yerləşən Zod çayı mis, dəmir, kadmiyum və molibden kimi təhlükəli ağır metallarla çirkəndirilir. Bu misallar Ermənistanın dağıdıcı mədəncilik fəaliyyətinin məhz azərbaycanlıların vaxtilə sıx məskunlaşmış olduqları ərazilərdə cəmləşdirilməsinin bariz sübutudur.

Ermənistan hökumətinin təbiətə qarşı bu mənfur münasibəti onun azərbaycanlı qaçqınların geri qayıtmalarını qarşısını almağa və etnik təmizləmə siyasətini davam etdirməyə hesablanıb.

Bəyanatlarda deyilib: "Biz beynəlxalq ictimaiyyəti Ermənistanın ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində beynəlxalq konvensiyalar üzrə öhdəliklərinə zidd olan bədxah əməllərinə son qoymaq üçün qətiyyətli addımlar atmağa çağırırıq. Bu mədənlərin və zavodların azərbaycanlıların zorla qovulduğu ərazilərdə qəsdən cəmləşdirildiyini vurğulayırıq. Bu, Ermənistanın etnik təmizləmə siyasətini bir daha nümayiş etdirir. Beynəlxalq ictimaiyyət Ermənistanın bu dözülməz hərəkətlərini pisləməli və ondan beynəlxalq ekologiya normaları pozan, insan sağlamlığına təhlükə yaradan, azərbaycanlı qaçqınların yurdlarına təhlükəsiz qayıtmasına mane olan və qonşu Azərbaycana xeyli transsərhəd ziyan vuran bütün fəaliyyətləri dərhal dayandırmağı tələb etməlidir".

Görünən odur ki, bu tarixi hadisələrin əhəmiyyəti milli inkişafımızın yeni mərhələsinin başlanması ilə əlamətdardır. Qalib xalqın Prezidenti, Ali Baş Komandan, dünya azərbaycanlılarının Lideri İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə bu gün Qərbi Azərbaycana qayıdış qarşımızda daha geniş üfüqlər açmışdır. Əminliklə deyə bilərik ki, həmişə olduğu kimi, bundan sonra da qərbi azərbaycanlılar Prezident İlham Əliyevin ətrafında sıx birləşərək son dayanacaqları İrəvan olmaqla Böyük Qayıdışın ikinci mərhələsinin iştirakçısı olacaqlar.

Rəhman SALMANLI,
"Azərbaycan"